

І. О. ХРИСТИЧ,
канд. економ. наук, доцент,
ст. наук. співробітник,
НДІ вивчення проблем
злочинності АПРІ України
(м. Харків)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ І ПОПЕРЕДЖЕННЯ СФАЛЬСИФІКОВАНИХ БАНКРУТСТВ

1. У фінансовій системі нашої країни в останні роки з'явилися злочини, про які раніш ми не чули і не мали уяви. Це призвело до доповнення кримінального Кодексу України новими статтями. Кримінальну відповідальність за приховування банкрутства (ст. 156²) та фіктивне банкрутство (ст. 156³) введено Законом України¹ від 28 січня 1994 р. За злочини у фінансово-кредитній системі, і зовнішньоекономічній діяльності, у комерційних структурах та у сфері приватизації кримінальна відповідальність встановлена з 1996 р. На жаль, введення кримінальної відповідальності не призвело до суттєвих змін у виявленні цих явищ. Так, у масштабі всієї України в 1997 р. було зареєстровано лише один злочин за розголошення комерційної таємниці (148⁷), а фактів фіктивного банкрутства не виявлено в жодному році за час дії цих законів.

2. У проекті нового Кримінального кодексу України передбачена кримінальна відповідальність за приховування банкрутства і фіктивне банкрутство (ст. 198 і 199), також за неправомірні дії у разі банкрутства (ст. 200). Однак у цих кодексах відсутня кримінальна відповідальність за сам факт банкрутства, хоча в законодавстві більшості країн світу вона існує. (Зрозуміло, що вона настає лише тоді, коли банкрутство відбулося з вини самого банкрута).

Вважаємо, що фактів фіктивного банкрутства не буде виявлено і в

подальшому, тому що диспозиція статті може бути застосована лише у випадку, коли із заявою про нього звертається громадянин-засновник або власник суб'єкта підприємницької діяльності. У практичній діяльності арбітражних судів такі заяви зустрічаються дуже рідко.

3. Чинний закон України «Про банкрутство»¹, який було прийнято 14 травня 1992 р., не забезпечує захист суб'єктів правовідносин, що виникають у зв'язку з банкрутством. Цей Закон служить лише визнанню суб'єкта підприємницької діяльності банкрутом і ліквідації його, тому що він передував нашій господарській діяльності і не враховував повною мірою зарубіжний досвід з цього питання. За статистикою арбітражних судів щорічно тільки 10-15% розглянутих справ закінчується визнанням боржників банкрутами та їх ліквідацією, бо в умовах кризової економіки (особливо кризи платежів) підприємства, які тимчасово не можуть розрахуватися з кредиторами, недоцільно визнавати одразу банкрутами без відповідної оцінки їх загального майнового стану, виробничої діяльності, подальших перспектив реструктуризації боргів.

4. На жаль, і проект нового Закону про банкрутство, який було прийнято Верховною Радою України 06.06.96 р. в першому читанні, не набагато кращий. Новий варіант його також недосконалий. Російський законодавець 8 січня 1998 р. прийняв Федеральний Закон «Про неспроможність (банкрутство)»², стаття 10 якого формулює поняття «фіктивне банкрутство і навмисне банкрутство». Це обумовлено в першу чергу тим, що у Кримінальному кодексі Росії є окрема стаття (196) про відповідальність за навмисне банкрутство (у проекті Кримінального кодексу України вона не передбачена). Цією ж статтею передбачено паралельний розгляд справи в арбітражному суді незалежно від застосування кримінальної відповідальності, що значно прискорить і спростить механізм розгляду цих справ.

© Христич І. А., 2000.

¹ Відомості Верховної Ради України. – 1994 – №19. – ст.111; 1995. – №29 – ст.216

¹ Відомості Верховної Ради України – 1992. – №31 – ст.440; 1994. – №27 – ст. 224.

² Адвокат. – 1998. – №3 – С. 3 – 48.

5. Законодавство багатьох країн містить цілу низку правових заходів щодо запобігання банкрутству боржника, виходячи з того, що провадження про банкрутство має бути спрямованим на забезпечення прав законних інтересів як кредиторів, так і боржника.

6. Зараз в Україні процедуру розгляду справ про банкрутство регламентують два законодавчі акти – безпосередньо сам закон «Про банкрутство» та Арбітражний процесуальний кодекс України. Навіть досвідченим, кваліфікованим суддям досить складно спиратися на них, тому що між ними є значні розбіжності.

7. Зрозуміло, що проблема сфальсифікованого (як різновид - фіктивного) банкрутства дуже складна і багатопланова. У нашій країні, якщо підприємство буде визнано банкрутом, то, як правило, розслідування провадити дуже важко, а інколи і зовсім неможливо через термін часу, оскільки воно починається лише після визнання підприємства банкрутом. Крім того, в деяких випадках і недоцільно за відсутністю кримінальної відповідальності за ці діяння.

8. У зарубіжних країнах існують розгалужені системи, які регулюють процедуру банкрутства. У Швеції до неї належить: закон про банкрутство, закон про процедуру банкрутства, закон про процедуру банкрутства щодо власності в інших північних країнах, закон про дію процедури банкрутства, що відбулася в іншій північній країні, закон про гарантування державою заробітної платні при процедурі банкрутства. У Німеччині чинний закон від 5 жовтня 1994 р. «Порядок впровадження в справах неспроможності» налічує 335 параграфів, які детально регламентують порядок одержання кредиторами задоволення вимог від боржника за рахунок реалізації майна останнього або прийняття особливого порядку ліквідації неспроможності з метою в першу чергу збереження підприємства – боржника. Російський закон налічує 189 статей. Український (чинний) – 22 статті, у проекті – 55 статей і, кожна, як правило, містить 12 – 18 пунктів.

9. Розглядаючи проблему боротьби із сфальсифікованими банкрутствами, слід зазначити, що одними кримінально-правовими заходами її вирішити неможливо. Боротьба з цим явищем – проблема комплексна: соціальна, політична, правова і моральна; її вирішення повинно відбуватися у всіх сферах суспільного життя. Недостатньо прийняти закон чи указ або будь-яке разове рішення. Нерезультативність багатьох починань пояснюється їх обмеженістю. Були лише намагання вирішувати окремі соціальні проблеми, висмикуючи їх з системи взаємозв'язків та взаємозалежностей.

10. Останнім часом в Україні вийшло багато відомчих нормативних актів, які регламентують цю діяльність, внесено доповнення до чинного закону про банкрутство. Однак давно назріла необхідність у розробці і прийнятті нового законодавства, у першу чергу Кримінального кодексу, а також закону про банкрутство, які б з урахуванням ситуації в Україні та досвіду інших країн попереджували ці явища, особливо спроби сфальсифікувати банкрутство.

А. В. ЛЫСОДЕД,
ассистент,

Национальная юридическая академия
Украины им. Ярослава Мудрого
(г. Харьков)

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ БОРЬБЫ С МОШЕННИЧЕСТВОМ

Криминологическая характеристика мошенничества (ст. 83, 143 УК Украины) показывает, что его удельный вес в структуре зарегистрированной преступности в Украине в 70-80-е годы был небольшим (1-1,2%). С 1989 г. отмечается резкий всплеск мошеннических посягательств: